

APIE M. SAAKAŠVILIO IR R. GLUCKSMANNO LAISVĖ*

Kairysis Senos krantas. Pati Sen Žermen de Prè Paryžiuje širdis. Gruzinų restoranas. 2008 m. lapkričio vidurys.

Restoranas perpildytas. Daug ne tik lankytojų. Kampe sudėti kalnai „Je vous parle de liberté“ („Kalbu Jums apie laisvę“) egzempliorių. Susirinkusieji laukia knygos autorių – Michailo Saakašvilio ir Raphaëlio Glucksmanno. Jų, Gruzijos lyderio ir prancūzų žurnalisto bei kino režisieriaus dokumentalisto, pristatyti jiems nereikia. Pirmasis čia dažnai, ypač 1993 m., lankydavosi pailsėti nuo studijų Strasbūro žmogaus teisių institute. Neretai su būsima žmona Sandra. Antrasis pasirodydavo, tiesa, kiek vėliau, su moksladraugiais iš Paryžiaus politinių mokslų instituto. Neretai su tėvu André Glucksmannu, ryškiu prancūzų intelektualu, vienu iš „naujųjų filosofų“ (pranc. *nouvelles philosophes*) grupės lyderių.

Pagaliau autoriai įžengia į restoraną. M. Saakašvilis pasako kalbą. Puikiai prancūziškai ir jam neįprastai trumpą. Daugiausia dėmesio jis skiria bendraautoriaus tėvui, su pasigardžiuavimu gurkšnojančiam raudoną vyną. Prisimena dar studentaudamas sovietmečio Kijeve, be kita ko, mokėsis ir prancūzų kalbos. Skaitydamas ne ką kitą, o uždraustą André Glucksmanną, ypač „Ponus mąstytojus“. Prisimena tą žavesį, kurį jam, studentui Mišai Saakašviliui, sukėlė taiklios André išvalgos

* Michailas Saakašvilis ir Raphaëlis Glucksmannas. Kalbu Jums apie laisvę. Iš prancūzų kalbos vertė Birutė Gedgaudaitė. Vilnius: Baltos lankos, 2009.

apie blogio imperiją – Sovietų Sąjungą. Tada M. Saakašvilis net nežinojo, ar gyvas knygos autorius. Tą jis sužinojo, kaip ir tai, kad garsus, o gal ir garsiausias šiandienos prancūzų intelektualas ir dabartinėje Rusijoje yra *persona non grata* (beje, kaip pastabą parašėte pažymėsime, jog A. Glucksmannui priklauso antroji atkūrusios nepriklausomybę Latvijos išduota visa užsieniečiui¹), netikėtai sutikęs André sūnų – Raphaëlį. Ir (likimas!) ne kur nors kitur, o Kijeve. Oranžinės revoliucijos metu. Susidraugavo ir štai net išleido bendrą veikalą.

Tiesa, apie patį veikalą – nė žodžio. Jokios užuominos apie politines aktualijas. Pirmasis „Kalbu Jums apie laisvę“ pristatymas, jį prisimenančių prancūzų žurnalistų akimis žiūrint², tapo tiesiog proga pabūti kartu ilgai nesimačiusiai šeimai.

Pastaba verta dėmesio. Juk Gruzijos prezidento vizito Paryžiuje 2008 m. lapkričio 12–13 d. tikslas buvo įtikinti prancūzų viešąją nuomonę ir Europos Sąjungai pirmininkaujančius politikus, kad Rusija laužo rugpjūčio 12-osios ir rugsėjo 8-osios derybose su Nicolas Sarkozy atstovaujama ES pasiektus susitarimus dėl „križės“ Gruzijoje. Nepaisant kontroversijų dėl jo asmens, pats M. Saakašvilis, regis, neabejojo politiškai palankiu vizito laiko pasirinkimu.

Išties, lapkričio 14 d. Nicos „Sarde Palace“ turėjo prasidėti ES ir Rusijos aukščiausio lygio susitikimas. Iki tol kelias savaites ES valstybės narės įnirtingai ginčijosi, ar atnaujinti derybas dėl partnerystės ir bendradarbiavimo sutarties su Rusija. Lapkričio pradžioje tuo dar abejojo Jungtinė Karalystė, Latvija, o Lenkija ir Lietuva griežtai priešinosi tam, būtent dėl Rusijos surengto karinio puolimo prieš Gruziją ir vėlesnių susitarimų su ES nevykdymo. Finale, prieš *summit'ą* Lietuva liko viena. ES nutarė tęsti derybas su Maskva. Tiesa, tokį sprendimą lydėjo pareiškimai, kad ES laikysis griežtos linijos ir formuos santykius atsižvelgdama į Rusijos elgesį, taip pat kad ES visiškai remia Gruzijos nepriklausomybę, suverenumą ir teritorinį vientisumą³. Kitaip tariant, ES nepripažino Gruzijoje susidariusio *status quo*.

Taigi M. Saakašvilio šmėžavimas prancūzų žiniasklaidoje veik keturiasdešimt aštuonias valandas (dažnai kartu su Raphaëliu ar André

Glucksmannais) turėjo ir patvirtinti minėtų ES pareiškimų prasmę, ir tapti proga apskritai apibūdinti susiklosčiusią padėtį Gruzijoje.

Sunku pasakyti, ar daugybė klausinėjančiųjų jau buvo gavę „Kalbu jums apie laisvę“ egzempliorių, bet paaiškėjo, kad į nemažą dalį klausimų knygoje buvo pateikti atsakymai.

Sunku pasakyti ir tai, ar M. Saakašviliui lapkričio 13-ąją atvykus į Eliziejaus laukus „Kalbu Jums apie laisvę“ jau turėjo N. Sarkozy? Matėme tik momentines abiejų šalių lyderių fotografijas – tik akimirksnių šyptelėjusių Prancūzijos prezidentą ir... uždaros durys keturiasdešimčiai minučių. Tiek truko pokalbis.

Galime tik spėlioti apie ką iš tikrųjų kalbėjosi prezidentai.

Na, pavyzdžiui, apie Rusiją ir jos lyderius iš esmės. Kiek vėliau M. Saakašvilis išsitaro smulkiau sužinojęs, kaip Rusijos premjeras Vladimiras Putinas grasino jį „pakabinti už kiaušinių“ 2008 m. rugpjūtį susitikęs su N. Sarkozy ir kaip N. Sarkozy M. Saakašvilį išgelbėjo nuo tokios lemties. Šiaip ar taip, būtent po Prancūzijos ir Gruzijos vadovų susitikimo Eliziejaus laukuose prancūzų žiniasklaidoje pasirodė to, šiandien jau gerai žinomo, pokalbio ištrauka⁴:

V. Putinas: Aš tą Saakašvilį už kiaušinių pakabinsiu.

N. Sarkozy: Pakabinsi?

V. Putinas: O kodėl gi ne? Amerikiečiai juk pakabino Saddamą Huseiną.

N. Sarkozy: Taip. Bet nejaugi tu nori sulaukti tokio likimo kaip Bushas?

V. Putinas: Taip, tu teisus.

O gal kalbėdami apie Rusiją iš esmės N. Sarkozy ir M. Saakašvilis prisiminė André ir Raphaëlį Glucksmannus? Pretekstas ne tik „Kalbu jums apie laisvę“ ar vos prieš pusmetį pasirodęs tėvo ir sūnaus dedikuotas Sarko veikalas „Nicolas Sarkozy paaiškinta 68-ųjų gegužė“, bet ir Glucksmannų įtaka Prancūzijos prezidento požiūriui į Rusiją.

Tik keli faktai. Turintieji laiko naršyti internete juos nesunkiai susiras⁵.

Atidžiau stebėjusieji 2007 m. pavasarinę prezidento rinkimų kampaniją Prancūzijoje turbūt prisimena N. Sarkozy retorikos užsienio politikos srityje akcentus: prieš Žako Širako *real politic*, už žmogaus

teisių gynimą Rusijoje, „geriau spausti ranką Bushui, o ne Putinui“, laimėjęs į Eliziejaus laukus pakviesiu Garį Kasparovą, mano asmeninis draugas Miša Saakašvilis.

N. Sarkozy laimėjo. V. Putinas jį pasveikino tik po kelių dienų. Pirmasis susitikimas su užsienio šalies vadovu – M. Saakašviliumi.

Tačiau netrukus Maskvą pasiekė kiti signalai – esą N. Sarkozy Paryžius nori palaikyti tokius santykius, kokius turėjo Ž. Širako Paryžius. Štai tik vienas patvirtinimas – naujasis užsienio reikalų ministras Bernaras Kušneris tujinasi su Sergejumi Lavrovu nuo Jungtinių Tautų laikų.

2007 m. birželio G-8 susitikimas. N. Sarkozy ir V. Putinas susitinka pirmą kartą. Antrasis pirmajam padaro didelį išpūdį. Antrasis išpūdį stengėsi įprasminti. Asmeniniais skambučiais. Kartais suklysta, pavyzdžiui, kalbėdamasis su Sevilija Sarkozy, besiruošiančia skirtis. Tačiau kur kas dažniau pataiko. Štai paskambinęs jau Nicolas praneša, kad eksploatuoti Štokmano dujų verslovę Sibire atrinko prancūzų bendrovę „Total“⁷. Žinoma, vėliau susitikimai V. Putino vasarvietėse ir – natūralu – N. Sarkozy sveikinimas V. Putinui su „Vieningos Rusijos“ pergale 2007 m. gruodžio rinkimuose. Bet būtent tuo metu N. Sarkozy sulaukia dar vieno skambučio. Skambina André Glucksmannas.

Jis nori, kad Prancūzijos prezidentas geriau suprastų posovietinės Rusijos režimą. Siūlo susitikti su garsiu rusų disidentu Vladimiru Bukovskiu. Tuo metu slaptai, valandai su N. Sarkozy susitikęs V. Bukovskis aiškina, ką norėjęs pasakyti ir André – KGB nesikeičia.

Pirmu žvilgsniu vertinant, nesikeičia ir N. Sarkozy. 2008 m. pavasarį jis vėl pirmasis, pasveikinęs Dmitrijų Medvedevą su pergale Rusijos prezidento rinkimuose. Motyvas? D. Medvedevas nėra mario-netė, liberalesnis. Su juo galima turėti reikalų iš tikrųjų. Tiesa, kyla vadinamoji Gruzijos krizė. Klausimas vienas – ji reikalą griaua ar atveria naujų galimybių?

N. Sarkozy tariasi. Su savais diplomatais ir politikais. Su sąjungininkų diplomatais ir politikais. Su savais oficialiais ekspertais.

Su savais bičiuliais ekspertais ar viešosios nuomonės formuotojais. Pavyzdžiui, pačioje 2008 m. rugsėjo pradžioje vakarieniauja su ke- liais iš pastarųjų. Tarp jų – Raphaëlis Glucksmannas. Per vakarienę N. Sarkozy atvirai prisipažįsta norįs tapti M. Gorbačiovo laikų Mar- garet Thatcher.

Šiuos faktus pateikęs „Le Nouvel Observateur“ dar primena, kad N. Sarkozy, „palenkęs“ D. Medvedą pasirašyti rugsėjo 8 d. susitari- mą, neliko skolingas. Prancūzija atsisakė parduoti Gruzijai karinės technikos ir sutiko Tulone priimti Rusijos kreiserį „Petras Didysis“.

Žinoma, „Le Nouvel Observateur“ dera vertinti atsargiai. Ypač turint omenyje teisinius laikraščio santykius su N. Sarkozy.

Kita vertus, pristatant lietuvių skaitytojų auditorijai Michailo Sa- akašvilio ir Raphaëlio Glucksmanno „Kalbu Jums apie laisvę“, regis, pravartu žinoti ir apie platesnį, jeigu norite – politinį, knygos pasiro- dymo kontekstą.

Neatsitiktinai knygos pratarmėje, datuotoje 2008 m. spalio mė- nesiu, užsimenama, jog „kai kurie nuogaustaus, kad tai propaganda“⁷. Juolab atsivertę ir išvydę jos struktūrą – R. Glucksmanno klausimai ir M. Saakašvilio atsakymai apie karą, sovietinę jaunystę, revoliuci- ją, „Gruzijos projektą“ ir naująjį pasaulį. Neabejoju, daugelis suklys. Ypač tie, kurie užfiksuos dar vieną pratarmės sakinį, kad daugiau kaip šimto puslapių klausimų ir atsakymų tekstas gimė bevažiuojant iš Gruzijos prezidento kabineto į jo rezidenciją Boržomio miškų glū- dumoje. Su eskortu – tai viso labo kelių valandų kelias.

Tačiau neapsigaukite. Michailas Saakašvilis, išties, kalba labai greitai. Apmąstęs gerokai anksčiau tai, ką sako dabar. Galbūt dėl to kartais klysta. Bet tai jo išgyventi apmąstymai. Nuoširdžiai išgyventi. Būtent dėl to ši kartą neverta plačiau diskutuoti apie knygos kons- trukcijos pranašumus ir trūkumus, siužetą, veiksmą ir įvykių centrą. Galima tiesiog pasitenkinti tuo, ką sako leidėjai: „Rusijos priešas Nr. 1 pagaliau pasipasakoja apie savo gyvenimą, planus, svajones ir dabartinę tarptautinę krizę.“ Nors, regis, pastarasis akcentas ir nėra visai tikslus.

NUORODOS IR PASTABOS

¹ L. Jonušys. Prancūzų intelektualai ir politikos vingiai // Šiaurės Atėnai. 2007, gegužės 5, Nr. 843.

² A. Moutet. E. Saakashvili Takes Paris // The Weekly Standard, November 24, 2008; <http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/015/825xhmue.asp>

³ Žr.: ES balsas Rusijos ir Gruzijos klausimu darosi vis tylėsnis, teigia Latvijos prezidentas // BNS. 2008 m. lapkričio 3 d.; Prancūzija nesugebėjo įtikinti Lietuvos pasisakyti už ES ir Rusijos partnerystės derybų atnaujinimą // BNS. 2008 m. lapkričio 7 d.; Rusija įvykdė sąlygas, todėl reikia tęsti derybas, sako Sarkozy // BNS. 2008 m. lapkričio 7 d.; Sarkozy ragina atnaujinti ES ir Rusijos derybas, bet Lietuva akcentuoja neįvykdytą taikos susitarimą su Gruzija // BNS. 2008 m. lapkričio 8 d.; ES atnaujinimą derybas su Rusija dėl naujos strateginės partnerystės sutarties, bet dialogas nebus lengvas // BNS. 2008 m. lapkričio 10 d.; ES narės, išskyrus Lietuvą, pritarė derybų su Rusija atnaujinimui // BNS. 2008 m. lapkričio 10 d.; Gruzijos prezidentas kalbės su Sarkozy prieš viršūnių susitikimą // BNS. 2008 m. lapkričio 12 d.

⁴ M. Saakašvilis V. Putino ketinimus „pakabinti jį už kiaušinių“ pavadino įdomiais, 2008 m. lapkričio 16 d. // <http://politika.atn.lt/articles/view/9032/?print=true>

⁵ Francuzkaja presa: v razgar kavkazskogo konflikta Putin grozilsia podvesit Saakašvili „za jaica“. No ich spas Sarkozy // <http://www.newsru.com/world/13nov2008/pogovorili.html>

⁶ Č. Iškauskas. Kuo V. Putinas pavergė N. Sarkozy? // Žinių radijas. 2007 m. spalio 11 d.

⁸ M. Saakašvilis, R. Glucksmannas. Kalbu Jums apie laisvę. Vilnius: Baltos lankos, 2009. P. 8.

RAIMUNDAS LOPATA